

Af Ove Outzen og Hildegunn Juulsgaard Johannesen, projektleder Omtanke Online

Ansigtsløs kommunikation, fake news, trolling, konspirationsteorier, bobler, sociale medier, billeddeling – det er nogle af de fænomener, vi taler om og er bekymrede for, når vi diskuterer digitalisering. Specielt den del af digitaliseringen, der vedrører unge menneskers onlineliv. For de fleste, men især for de såkaldte ”millennials” og Generation Alpha, er mobilen blevet en integreret del af hverdagen, og éns sociale liv.

At børn og unge digitale teknologier udgør en naturlig- og i mange sammenhænge integreret del af deres sociale relationer er ikke problematisk i sig selv. Men forskellige sager i dagspressen peger i retning af, at der findes en bagside af medaljen. Skolen spiller her en væsentlig rolle i elevernes hverdag. Ikke mindst, når det gælder digital dannelse. Flere versioner af virkeligheden, hårde debattråde, hævnporno, chikane, propaganda og Fake News betyder, at der ligger et vigtigt pædagogisk arbejde for fagprofessionelle med at danne elever i at kunne forholde sig kritisk, undersøgende og etisk forsvarligt online. Egenskaber, som er udfoldet i Folkeskolens Formålsparagraf, når det gælder elevernes fysiske liv, udfoldelse og medansvar i et demokratisk samfund. Umbrella-sagen, hvor over 1.000 unge er sigtet, og mange er dømt, for at have delt en video med seksuelt og intimt krænkende indhold, er blot ét ud af mange eksempler på, at børn og unge mister overblik

og kontrol, når de er online.

Denne artikel præsenterer det digitale læremiddel ømtankeonline.dk og gennemgår sitets mange didaktiske muligheder for at arbejde med sociale medier og børn og unges digital dannelse og trivsel med afsæt i fag som dansk, historie, samfundsfag og teknologiforståelse.

Det digitale læremiddel ømtankeonline.dk Formål og baggrund

På de sociale medier eksponeres børn og unge dagligt for informationer og virkeligheder af mere eller mindre lødig karakter i form af fake news, hadefulde ytringer, hævnporno og konspirationsteorier. Massedistribueringen af forskellige budskaber og historier har gode vækstvilkår. Budskaber spredes i stigende grad via sociale medier på tjenester som Facebook, Twitter og YouTube og Instagram. Ofte er der tale om velproducerede og fængende materiale, der målretter sine budskaber til helt specifikke mål- eller befolkningsgrupper. Forskellige budskabers udbredelsespotentialer på sociale medier betyder, at vi i den grad har behov for at træde et skridt tilbage og tænke os om en ekstra gang. Vi har brug for at kunne begå os online med ømtanke. Dette fordrer, at vi i undervisningen understøtter og udvikler elevernes kritiske tænkning og etiske forståelse.

Omtankeonline.dk er et læremiddel, der netop er udviklet til at tjene disse formål:

"...[at] styrke børn og unges kritiske sans, etiske forståelse og modstandskraft mod negative påvirkninger, herunder give dem styrkede kompetencer til kildekritik, sikker netadfærd og forståelse for de grundlæggende mekanismer og teknikker bag konspirationsteorier, forsimplede fjendebilleder og propaganda".

Læremidlets overordnede formål er således at bidrage til styrkelsen af elevernes digitale kendskab, dannelse og robusthed, og dermed styrke den enkelte elevs og klassens digitale trivsel. Læremidlet kan inddrages i undervisningen i fagene dansk, samfundsfag, historie, kristendomskundskab og teknologiforståelse samt i tværgående temaer som demokrati og medborgerskab, digital dannelse, sociale medier og etik, budskaber, propagandateknikker og konspirationsteorier samt mediekritisk analyse.

Læremidlet henvender sig til grundskolens overbygning, ungdomsuddannelser og fritidstilbud og målgruppen er således unge mellem 13 og 19 år, deres lærere og undervisere, samt pædagoger og medarbejdere på fritidsområdet.

Materialet er udviklet af University College Syd efter opdrag fra Nationalt Center for forebyggelse af Ekstremisme, hvis overordnede formål er at styrke den danske indsats til forebyggelse af ekstremisme og radikaliserings både nationalt, lokalt og online. Omtankeonline.dk er en del af denne indsats, hvor forebyggelse sker gennem den brede opbyggende indsats. I den opbyggende indsats er der blandt andet fokus på, at børn og unge gennem almen dannelse samt undervisning i regi af forskellige uddannelsesinstitutioner rustes til at udvikle modstandskraft mod negative påvirkninger ved at styrke deres kritiske og etiske kompetencer, bl.a. når de færdes on-

line.

Materialet er udarbejdet af undervisere og forsknings- og udviklingsmedarbejdere fra UC SYD og fra Nationalt Center for Historie- og Kulturarvsformidling, som i deres hverdag uddanner og udvikler lærerprofessionen.

Opbygning af læremidlet

Læremidlet har et klart budskab om at det at have omtanke online er en af de vigtigste parametre i et digitaliseret samfund, hvor flere virkelighedsopfattelser, forskellige intentioner og manipulationer flourer sideløbende. Aktiviteter på omtankeonline.dk har derfor alle til formål at skabe dialog og refleksion i klasserummet og på den måde skærpe elevernes evne til være kritisk tænkende og etisk reflekterende i forhold til informationer online samt de holdninger og handlinger, der eksponeres eksempelvis på sociale medier.

Den didaktiske løsning til at udvikle og understøtte elevernes etiske og kommunikationskritiske kompetencer udmøntes således både i omtankeonline.dk's faglige indhold og i læremidlets didaktiske tilgang. Det har været vigtigt at understrege, at det er interaktionen, når elever producerer sammen og er i dialog med hinanden og læreren, der er i centrum. I læremidlet er der derfor lagt vægt på, at alt præsenteres i "I" form; "Når I læser...", "I skal i grupper eller to og to". Sprogbrugen og valg af aktiviteter animerer således til at skabe dialog og at eleverne skal således gøre noget sammen. Relevansen af digital dannelse sker gennem fagene. For at uddybe disse pointer yderligere vil omtankeonline.dk's faglige indhold og opbygning blive præsenteret i det næste:

Omtankeonline er opbygget med henblik på anvendelse i

- Grundskolens overbygning
- Gymnasiale uddannelser
- Erhvervsuddannelser

- Fritidstilbud

Inden for de fire retninger er der fire overordnede temaer, der kan tages udgangspunkt i:

- Sociale medier, sociale virkeligheder
- Kommunikation og kildekritik
- Deltager og producent
- Utopia

Sociale medier, sociale virkeligheder tager udgangspunkt i, at børn og unge færdes på sociale online fora, hvor de danner netværksrelationer og venskaber, og får serveret nyheder, reklamer, fortællinger og onlinedebatter ud fra egne og venners færden, likes og delinger. Disse rammer præger de unges virkelighedsopfattelser og forudsætter, at de kan forholde sig kritisk til deres online-liv samt

skelne mellem virkelighed og fiktion i form af fremstillinger og produceret eller manipuleret indhold.

Kommunikation og kildekritik har fokus på, hvordan børn og unge i hverdagen modtager en lang række påvirkninger, måske manipulationer og propaganda, online. Det kan ske i form af reklamer, nyheder og politiske budskaber, men også i form af budskaber af mere kontroversiel karakter. Det er vigtigt at børn og unge kan forholde sig kildekritisk og undersøgende i forhold til disse mange inputs.

Deltager og producent har fokus på, at børn og unge både deltager og producerer på de sociale medier. De deltager i forskellige grupper, fora og onlinedebatter og er dermed

samtidig producenter i form af likes, (billed-) delinger og kommentarer. Det er afgørende, at børn og unge har en klar fornemmelse af og forståelse for, at man som producent på de sociale medier skal overholde både etiske standarder for kommunikation samt egentlig lovgivning – og samtidig sige fra eller tage afstand, når andre ikke gør.

Utopia tager udgangspunkt i, at mange mennesker drømmer om at være perfekt eller leve i det perfekte samfund - utopia. Man opbygger sin egen lille boble, hvor man sorterer alt, der kan problematisere drømmen fra og tilvælger alt, der kan bekræfte drømmen – med fare for, at man ender i en situation, hvor målet – det perfekte – helliger midlet. I samfundsmæssig sammenhæng, som det er set gennem historien, fx i det nazistiske Tyskland mellem 1933 og 1945. Men også for det enkelte individ, kan denne stræben skabe store konsekvenser og udfordringer.

Undervisning med udgangspunkt i omtankeonline

Overordnet for læremidlet

Sammenfattende gælder, at læremidlet på omtankeonline.dk pædagogisk og didaktisk lægger op til

- Aktiviteter i form af dialog og produktion, der animerer til at styrke klassefællesskabet
- Dialog i form af interaktion i klassen - Alt er i "vi"- form
- At Elever skal gøre noget sammen, hvor det faglige er i centrum.

For underviserne og undervisningen gælder, at

- den faglige værktøjskasse er i brug – der arbejdes med de forskellige fags kompetenceområder
- der er ingen indholds-mæssig progression i læremidlet, læreren kan plukke og sammensætte på tværs – dog er der beskrevet forskellige forløb til brug for inspiration

eller i mangel på tid.

Pædagogisk-didaktisk lægger omtankeonline.dk sig tæt på en projektor organiseret og problemorienteret undervisning, men kan uden videre også inddrages i en mere tema- og emneorienteret undervisning med relevante opgaver, diskussioner eller redskaber.

Efter en gennemgang af hvordan omtankeonline.dk relaterer sig til kompetence-, videns- og færdighedsmålene i samfundsfag og historie, vil der dykkes ned i nogle af aktiviteterne under temaet Kommunikation og Kildekritik til eksemplificering af opgaver, redskaber og diskussionsøvelser læremidlet indeholder. og hvordan det kan anvendes også på tværs af fagene.

Omtankeonline.dk i samfundsfag

”Eleverne skal opnå forudsætninger for udvikling af kritisk tænkning og et værdigrundlag, så de kan deltage kvalificeret og engageret i samfundet” står der bl.a. i stk. 2 i formålet for samfundsfag.

I hele sin opbygning og i arbejdet med de forskellige temaer, er kildekritik og det at forholde sig kritisk helt centralt i omtankeonline.dk. Det betyder, at bare det at arbejde med læremidlet støtter formålet i samfundsfag. Men også mere specifikt i forhold til samfundsfags videns-, færdigheds- og kompetencemål er læremidlet særdeles anvendeligt i undervisningen i samfundsfag.

Videns- og færdighedsmål - Politik

- Eleven kan identificere demokratiformer og andre styreformer. Eleven har viden om demokrati og andre styreformer.
- Eleven kan diskutere demokratiopfattelser og egne muligheder for deltagelse i demokratiet.
- Eleven har viden om demokratiopfattelser.
- Eleven kan redegøre for hvordan medier kan anvendes til politisk deltagelse. Ele-

ven har viden om mediers anvendelse til politisk deltagelse.

- Eleven kan diskutere aktørers brug af medier til at påvirke den politiske dagsorden og beslutninger. Eleven har viden om mediers betydning for politik.

Inden for kompetenceområdet Politik vil omtankeonline.dk kunne inddrages i forbindelse med arbejdet med Demokrati og med Medier og politik. Et godt eksempel kan være at arbejde med politik og fake news. Hvad betyder det for vores demokrati, at fake news får plads i den politiske debat og ikke mindst, hvad betyder det for vores opfattelse af informationer, viden og lødighed, når fake news bliver et centralt våben i den politiske debat?

Opgaven ”Fake news og misinformation” samt de mange værktøjer og redskaber, der ligger på omtankeonline.dk under temaet ”Kommunikation og Kildekritik” giver rig mulighed for at eleverne både kan være kritisk analyserende og ansvarlige deltagere online. De kan via læremidlet få værktøjer til at analysere og vurdere falske nyheder, men de får også via opgaven og den dertilhørende fagtekst indsigt i, hvorfor nogen har interesse i at producere falske nyheder, hvordan fake news er opbygget og hvilke konsekvenser fake news kan risikere at få.

Videns- og færdighedsmål - **Sociale og kulturelle forhold**

- Eleven kan redegøre for sociale grupper og fællesskabers rolle i socialiseringen. Eleven har viden om socialisering.
- Eleven kan analysere sociale grupper og fællesskabers betydning for socialisering og identitetsdannelse. Eleven har viden om socialisering og identitetsdannelse.

Inden for kompetenceområdet Sociale og kulturelle forhold vil læremidlet med fordel kunne indgå i relation til arbejdet med Socialisering. Helt centralt bliver her, hvordan fx

sociale medier er med til at præge elevernes socialisering og identitetsdannelse.

Videns og færdighedsmål - **Samfundsfaglige metoder**

- Eleven kan identificere, formulere og gennemføre enkle undersøgelser af samfundsmæssige problemstillinger.
- Eleven har viden om samfundsfaglige undersøgelsesmetoder.
- Eleven kan formidle resultater af en gennemført undersøgelse.
- Eleven har viden om brug af kulturteknikker og digitale medier til formidling.
- Eleven kan sprogligt nuanceret udtrykke sig om samfundsfaglige problemstillinger samt målrettet læse og skrive samfundsfaglige tekster.
- Eleven har viden om fagord og begreber samt samfundsfaglige teksters formål og struktur. Eleven kan finde relevante kilder.
- Eleven har viden om informationsøgning, herunder med digitale medier.
- Eleven kan tolke enkel statistik.
- Eleven har viden om typer af statistiske fremstillinger.

Endelig vil læremidlet kunne indgå i arbejdet med kompetenceområdet Samfundsfaglige metoder i større eller mindre grad i led med alle områderne Undersøgelsesmetoder, Formidling, Sprog og skriftsprog, Informationsøgning og statistik.

Sammenfattende giver omtankeonline.dk læreren rige muligheder for at bearbejde samfundsfaglige problemstillinger.

Også inden for temaet It og medier er der inspiration at hente i omtankeonline.dk. Her opereres med fire elevpositioner: Den kritiske undersøger, den analyserende modtager, den kreative og målrettede producent og den ansvarlige deltager. [Omtankeonline.dk](http://omtankeonline.dk) lægger gennemgående op til, at eleverne udvikler kritisk sans i forhold til deres færden på nettet og der lægges op til, at eleverne forholder

sig analyserende til de ting, som de møder på nettet, fx i form af fake news, propaganda mv. Og endelig lægger læremidlet op til, at eleverne er ansvarlige producenter, når de er på nettet og opfører sig etisk og med empati.

Omtankeonline.dk i historie

I fagformålet i historie lægges der i stk. 3 op til at styrke elevernes historiske bevidsthed og identitet således at eleverne forstår, hvordan de selv, deres livsvilkår og samfund er historieskabte. Det giver dem forudsætninger for at leve i et demokratisk samfund. Opgaver, diskussioner og redskaber på omtankeonline.dk om propaganda, konspirationsteorier, trussels- og fjendebilleder giver rig mulighed for at arbejde med kompetenceområderne kildearbejde og historiebrug.

Et godt eksempel på at arbejde med historiebrug, kildearbejde og sociale medier kan være at arbejde med konspirationsteorier, hvor elever både gennem konspirationsteoriens ophav og ophavssituationer kan berøre problemstillinger som; hvordan og hvorfor konspirationsteorier bruges eksempelvis til at skabe bestemte (skeptiske) opfattelser af samfundet i fortid og nutid, og hvordan man gennem forskellige kildekritiske øvelser kan komme bag om konspirationsteoriens opbygning og DNA. Desuden kan et tema om konspirationsteorier være med til at pege på, at historien ikke udgør absolutte fortællinger, men at historikere gennem deres videnskabelige arbejde peger på forskellige former for hierarki mellem mere eller mindre underbyggede kilder og forklaringer på fortidige begivenheder. Videnskabelig historie benytter sig således af kilder, kildekritisk metode og afvejninger for og imod, mens konspirationsteorier, ser alle beviser som noget, der kun bekræfter deres teorier om en sammenhængelse. Under temaet Kommunikation og Kildekritisk findes der både diskussionsoplæg, opgave og redskaber til at arbejde med konspirationsteorier i historie.

Eleverne kan gennem et sådant forløb både få indsigt i historiebrug, eksempelvis gennem en undersøgelse af konspirationsteoriens opbygning. Som lærer er der lejlighed til at arbejde målrettet med at forstå den historiske kontekst bag fx månelandingen 1969 og den skepticisme, der er opstået i kølvandet, og samtidig styrke elevernes kildekritiske kompetencer ved at arbejde med videnskabelig historie og ikke-videnskabelig historiebrug.

Alt i alt er der rigtig mange muligheder for at styrke undervisningen i fag som samfundsfag og historie ved at anvende omtankeonline.dk. Men omtankeonline begrænser sig ikke kun til samfundsfag og historie. Der er rige muligheder for også at arbejde og gå i dybden med materialet i dansk og kristendomskundskab samt kommunikation og IT.

Eksempel på aktiviteter med afsæt i temaet Kommunikation og Kildekritik

Med udgangspunkt i ét af de fire overordnede temaer, Kommunikation og Kildekritik inden for Grundskolens overbygning, vil det gennemgås hvilke hovedelementer læremidlet består af og hvordan det kan bruges i undervisningen

Siden omtankeonline.dk er opbygget med henblik på, at

eleverne udfordres med en lang række aktiviteter. Som udgangspunkt er der tre typer af aktiviteter, der går igen under alle temaer:

- Opgaver
- Diskussioner
- Redskaber

Alle opgaver, diskussioner og redskaber har tilknyttet introtekster, vejledninger og/eller læringsmål, så de er nemme at gå til for både elever og de lærere, undervisere eller andre fagmedarbejdere, der skal anvende det.

Hertil kommer under hvert tema en introduktion til det pågældende tema, forskellige

orienterende bokse, videoer (fx Fake news – hvad er det?), begrebsoversigt og en Story Cube, hvor man kan arbejde med forskellige dilemmaer indenfor forskellige grene af det overordnede tema.

Eksempel på opgaver under Kommunikation og Kildekritik:

En opgave med overskriften Ansigtsløs kommunikation har fokus på, hvordan vi kommunikerer, når vi sidder foran skærmen uden mulighed for at se kropssprog og ansigtsudtryk hos den, vi kommunikerer med. Læringsmålene for opgaven er, at eleven kan

- gøre rede for begrebet ansigtsløs kommunikation
- give grunde til og eksempler på, hvorfor kommunikationen ændres, når vi kommunikerer ”ansigtsløst”, og hvilke konsekvenser, det kan have for kommunikationsformen
- forklare og diskutere, hvilken betydning ansigtsløs kommunikation har for den offentlige debat generelt.

Step 1 i opgaven er arbejdet med en lille video, som eleverne efterfølgende skal drøfte. Step 2 er arbejde med konflikttrappen, hvor eleverne selv skal skabe en konflikt, der optrappes og følger niveauerne i konflikttrappen.

Step 3 handler om, hvordan man kan nedtrappe konflikter. Afslutningsvis diskuterer eleverne, hvordan det var at arbejde både med optrapningen og nedtrapningen af konflikten.

Eksempel på diskussioner under Kommunikation og Kildekritik:

Undertitlen i denne Diskussion er Konspirationsteorier og alternative forklaringer. Denne Diskussion retter sig særligt til fagene historie og samfundsfag.

Efter en introduktion er Step 1, at eleverne

læser en fagtekst om Konspirationsteorier og alternative forklaringer, som består af seks sider med henvisninger til historiske begivenheder og billeder, og skrevet i et lettilgængeligt sprog. Der er anvisninger til, hvordan eleverne kan læse og arbejde med teksten undervejs.

I Step 2 bliver eleverne bedt om at diskutere nøgleord og begreber fra teksten – både dem de kender på forhånd, og dem de ikke nødvendigvis kender. Afslutningsvis skal eleverne diskutere, om de kendte nogle af de nævnte konspirationsteorier, om de kan nævne andre eksempler på konspirationsteorier og diskutere hvorfor/hvorfor ikke det kan være et problem med konspirationsteorier.

Der lægges i denne Diskussion således op til både tekstnære analyser og mere overordnede drøftelser af, hvilken betydning konspirationsteorier kan have i en historisk og samfundsmæssig sammenhæng. Også elevernes egne erfaringer med emnet sættes i spil.

Redskaber under Kommunikation og Kildekritik:

Der bliver i alt gennemgået fem forskellige redskaber under Kommunikation og Kildekritik for Grundskolen, som eleverne skal lære at kende i relation til arbejdet med temaet. Der er her fokus på

- Appelformer
- En tjekliste for falske nyheder
- Argumentationsmodeller
- Kendetegn ved konspirationsteorier, samt
- STEPPS (mønstret for udviklingen, når historier går viralt).

Redskaberne er kendetegnet ved, at eleverne her får kendskab til områder, som de kan bruge i arbejdet med både diskussioner og i løsningen af opgaver – men redskaberne kan også bruges i det øvrige arbejde med fagene i folkeskolen mere generelt.

Lidt det samme gælder for den begrebsoversigt, der findes på siden og som går igen for alle temaerne.

Afslutning

Læremidlet omtankeonline.dk er kendetegnet ved have et fagligt indhold og en didaktisk tilgang, som vægter en undervisning i tværfaglige og fagfaglige tematikker, der berører aktuelle dilemmaer og problemstillinger relateret til sociale medier. Gennem temaer, opgaver, diskussioner, redskaber og andre aktiviteter er målet at skabe en dialogisk kultur

i klasserummet og herigennem animere til kritisk og etisk refleksion hos eleverne. Dette ud fra deisen om, at undervisning i grundlæggende fagfaglige redskaber og via fagenes dannelse, er det, der kan være med til at give eleverne redskaber til kritisk og ansvarligt at kunne navigere i og håndtere de mange udfordringer og påvirkninger online.

Bliv anmelder for FALIHOS

Kristine Traun-Terkelsen har føjet 70 billeder til albummet **Bøger til anmeldelse** .

Administrator · 22. november 2016 ·

Skriv til Kristine Traun-Terkelsen 😊 Så sender vi bogen til dig

14

12 kommentarer

